

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 GEGUŽĖS 22 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 98 (21)

SEKMINĖS

ŠVENTOSIOS DVASIOS ATSIUNTIMAS (APD 2, 1–11)

Atėjus Sekminių dienai, visi mokiniai buvo drauge vienoje vietoje. Staiga iš dangaus pasigirdo ūžesys, tarsi pūstų smarkus vėjas. Jis pripildė visą namą, kur jie sėdėjo. Jiems pasirodė tarsi ugnies liežuviai, kurie pasidaliję nusileido ant kiekvieno iš jų. Visi pasidarė pilni Šventosios Dvasios ir pradėjo kalbėti kitomis kalbomis, kaip Dvasia jiems davė prabilti.

DVASIA PAKLYDĖLĖ

Kol dar nebuvo apsireiškęs charizminis judėjimas, krikščioniškoji ikonografija pirmųjų Sekminių įvykių vaizdavo labai iškilmingai ir oficialiai. Griežtai pagal Apaštalu darbų knygos protokolą. Išpuoštoje, didingoje menėje lyg per mišias susėdę mokiniai drauge su Mergele Marija patiria nuostabų Šventosios Dvasios nužengimą. Virš kiekvienos galvos – po skaisčią ugnelę. Rodos, pavirtę gyvosiomis žvakutėmis. Bet rimti, susikaupę, iš palaimos sustingę. Sakytum, kad jų pagarbi laikysena bei aplinkos sakralumas ir uždegė tas dangiškas liepsnas. Kitaip ir negalėjo būti, nes Viešpats buvo nurodęs, ko reikia laukti jam pasitraukus į dausų karaliją. (...)

Dvasia nužengia ant palinkusios nendrės, ne ant ažuolo galiūno. Ji nemėgsta apšviestų prospektų ir aikščių. Jos liepsnos išsiplieskia ten, kur žmogiškieji žiburiai neįmanomi, per silpni įveikti pasaulio tamsą. Šitoks Dvasios pasirinkimas rodysis per visą Apaštalu darbų knygą. Ten Kristaus Bažnyčia, nors auganti ir besiplečianti, tebebus mažoji kaimeinė. Evangelijos sėkmė anaipol nereikš jos skelbėjų saugumo ir gerovės. Ta pati Dvasia daužys ir guos. Šv. Paulius gieda litaniją apie pavojus, kurie jam teko. Dvasia kiekviename mieste žadėdavo jam pančius ir vargus, tai buvo daug tikriau už pažadą nugalėti pasaulį.

Dvasios adresatai kažin ar galėjo pasikeisti nurimus krikščionių persekiojimams, nebeliejant kraujo už Kristų. Bažnyčios klestėjimo ir šaunumo laikais Sekminės tegalėjo būti spalvotas paveikslėlis šventosios istorijos knygoje. Tokia Bažnyčia pati iš savęs turi visko, ko reikia jos žemiškajam triumfui. Ji ir nesiilgės, nesišauks Dvasios, nebent iš jos būtų laukiama to, ką įpratome vadinti „dvasingumu“. Periodiško religinių jausmų pakutenimo ar progos naujiems šventinės retorikos pliūpsniams.

Tai ne Sekminės dar, ne svaiginančio Dvasios žygio tęsinys. Sekminių scenarijus atsinaujina tada, kai suskausta, neaptikus Viešpaties. Kai „vakaras arti, ir diena jau besibaigianti“. Kai kitiems ir dėl kitų eikvojamas Kristaus mokinio gyvenimas. Kai Gerąją Naujieną reikia nešti tiems, kurie atsidūrę užribyje, kurie neturi teisės priklausyti prie dvasinio Jeruzalės elito. (...). Šventoji Dvasia kitąsyk mokės ir juokauti, žaisti, krėsti pokštus – nekaltus, o kartais ir gana piktokus. Niekais paversta pasaulio ir Bažnyčios galingųjų puikybė – jos darbas. Bankrutuojančios vyskupijos, tuščios šventovės, uždarytos kunigų seminarijos irgi panašiu į jos planą, ypač kai šluodama netikrus kozirius Dvasia čia pat dovanuoja atsinaujinimo galimybes ir kitą gyvenimo perspektyvą. Evangelijos sūnams niekada nebus lemta iš praeities semtis stiprybės, guostis, kad jie esą palikuonys anų ratu susėdusių vyrų su ugnelėmis virš galvų. „Štai aš viską darau nauja“, – iš aukštybių skelbia tas, kuriam suteikta visa valdžia danguje ir žemėje.

Jis ir toliau laikysis užkulisiuose. Jei ir pavyksta netyčia pagauti jo šešėlį, jis tuojau pat vėl traukiasi į tamsą. Tai dalis Sekminių žinios. Esu kažkur perskaitęs ar girdėjęs, kad su Jėzumi yra kaip su peržydėjusios pienės pūkais, kada pūsteli į juos. kažkas nuolat tai padaro. Pirmąsyk – Šventoji Dvasia, ne be reikalo jo paties palyginta su vėju. Tas pats vėjas paskui neša ir neša tolyn tuos pūkelius. Dar po kurio laiko geltonuoja visas laukas.

„Aš neturiu tikėjimo“, – baisią frazę metė Motina Teresė. Cituojamas ir kanauninkas Juozas Tumas, prisipažinęs laiškuose, kad nejaučiaš širdyje Dievo. Bet abu jie ir toliau meldėsi jam. Ėjo ir dirbo dėl jo. Turbūt su juo. Per jį ir jame. Nes jo Dvasia palikta vaikštinėti klaidžiausiais takais ir takeliais. Vis dairytis tų, kam sunku būti be jos.

Julius Sasnauskas
Iš knygos „Postilės“, 2009

Henrikas Algis Čigriejus

Romos gėlės.

A. Ruseckaitės nuotr.

* * *

O Dievas tai su mumis!
Ir todėl viskas paprasta baisiai,
Nors kažkas ten paleido nasrus ir šunis,
Ant vilkduobės šilką užraizgė.

Ir artėja artėja naktis,
Baugi, kad net medžiai braška,
O mes, kaip matai, palikti
Be ginklo, šermukšnio bent lazda

Reikėtų nustverti, tačiau
Šermukšnio kuplaus nesimato –
Tik laimė: tas Didelis vis va arčiau
Savo baltą šešėlį meta.

Kitame numeryje:

- Stasys Goštautas. Užrašai iš kavinės.
- A. Kavakienė. Tautodailininkas Vytautas Majoras.
- Valdemaro Kukulo poezija.

Redaguoja **Renata Šerelytė** rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja **Jonas Kuprys**

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. **Julius Sasnauskas**. Sekminės: Dvasia paklydėlė.
- 2-as psl. **Algis Vaškevičius**. Izio Bidermano paroda Paryžiuje.
- 3-as psl. In memoriam. **Jonas Strielkūnas**.
- 4-as psl. **Aldona Žemaitytė**. Gyvenimo džiaugsmo sodas.
- 6-as psl. **Pranas Visvydas**. Tik ją mylėjau, tik ją, Lietuvą.
- 7-as psl. **Raimundas M. Lapas**. Vietoj agronomijos vadovėlio – natos...
- 8-as psl. Iš „Fontano“ publikacijų.

Paryžiuje – eilės prie Lietuvoje gimusio fotografo darbų

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Prancūzijos sostinėje Paryžiuje prie centrinės savivaldybės pastato jau kelios savaitės galima pamatyti vinguriuojančią žmonių eilę. Tai labai neįprastas vaizdas, o dar labiau stebina tai, jog ši eilė rikiuojasi į parodą, kurioje – Lietuvoje, Marijampolėje gimusio fotografo Izio Bidermano darbai. Paroda, kurioje net 270 I. Bidermano nuotraukų, Paryžiaus centre bus rodoma iki gegužės 27 dienos.

Pati Marijampolė tik labai neseniai sužinojo, kad čia gimė vienas iš pačių garsiausių Europos, o gal ir pasaulio fotografų. Izrael Biderman tuometėje carinėje Marijampolėje gimė 1911-aisiais, porceliano krautuvinių šeimoje. Šeima gyveno varganai, pradžios mokyklą baigęs būsimo fotografas įstojo į gimnaziją, bet mokslai nesisekė, o tapti staliumi, kaip svajojo jo tėvas, nenorėjo, nes buvo svajingos, kūrybinės natūros paauglys. Jis pasirinko fotografiją, pradėjo lankyti to meto garsiausio Marijampolėje žydo Movšės Buchalterio fotografijos dirbtuvę.

Lietuvai tapus nepriklausoma, Izrael Biderman pasikeitė savo pavardę į Izraelis Bidermanas ir vėliau visą gyvenimą jos nesutrumpino, tad jau tapęs labai garsiu, įvairiose šalyse aiškino, jog tai lietuviška pavardė ir vardo galūnė. Pramokęs fotografijos pradžiamokslis, jis jau 1927 metais su draugais pasileido per Lietuvos miestus ir miestelius, kur fotografavo žmones, įvairias šventes ir vietas.

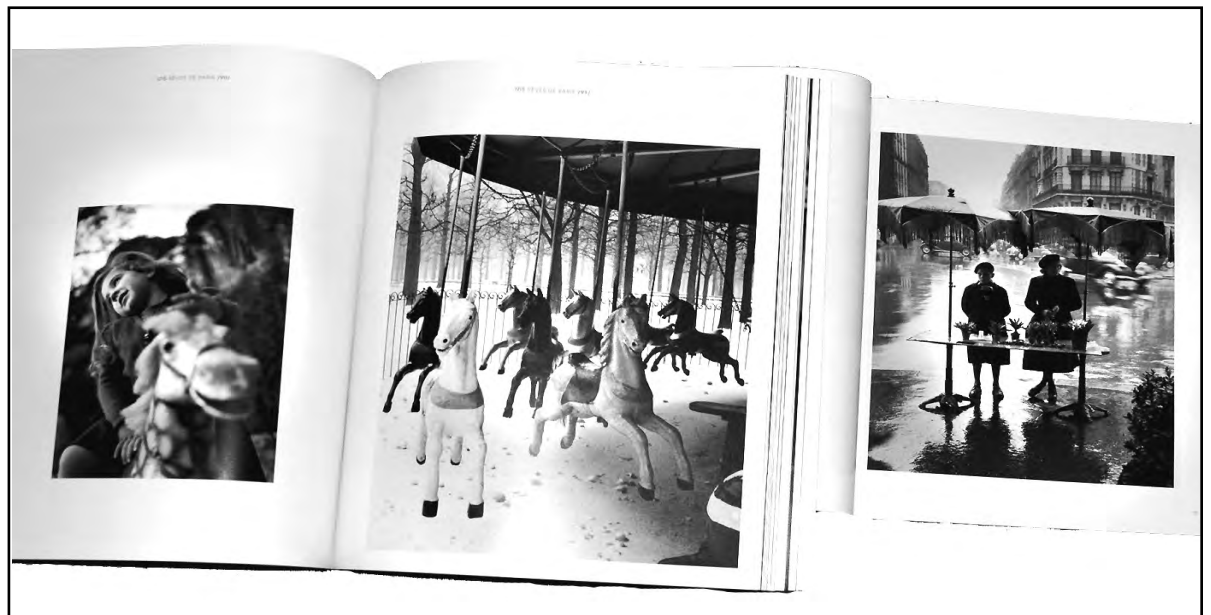
Gyvenimo lūžis įvyko 1930-aisiais, kai vos devyniolikos metų sulaukęs jaunuolis vienas, be pinigų, be dokumentų, draugų ir šeimos, nemokėdamas nė žodžio prancūziškai išvyko į Paryžių, apie kurį svajojo, prisiskaitęs prancūzų romanų. Jis atsivežė vos 25 frankus, bet muitininkai paliko tik septynis, kurių tuomet pakako vienai nakčiai pigiame viešbutėlyje.

Izraelis niekada daugiau negrįžo į Lietuvą, į Marijampolę, bet emigracija padėjo likti gyvam, kai 1941-aisiais Marijampolėje buvo išžudyti jo tėvai, o po trejų metų Kauno gete – brolio šeima. Jis ne tik liko gyvas, bet tikrąja to žodžio prasme užkariavo Paryžių, padarė stulbinančią karjerą ir realizavo savo svajones. Apie tai liudija ir šiomis dienomis dešimtys tūkstančių paryziečių, plūstę plūstantys į žinomo fotografo parodą Prancūzijos sostinėje.

Bet iki to dar buvo sunkus ir ilgas kelias. Iš pradžių Paryžiuje I. Bidermanas glaudėsi žydų emig-

Šiuos du savo tėvo darbus Marijampolėi padovanojo jo sūnus Manuelis Bidermanas.

I. Bidermano fotografijų albumuose – Paryžiaus kasdienybė.

A. Vaškevičiaus nuotr.

rantų ir benamių prieglaudoje, vėliau susirado darbą būsimos uošvio fotografijos studijoje. Lemiamas kūrybinis lūžis menininko karjeroje įvyko Antrojo pasaulinio karo metais, kai jis slapstėsi nuo nacių, dalyvavo rezistenciniame judėjime ir fotografavo bendražygius. Pirmoji būsimo garsybės darbų paroda buvo surengta Paryžiuje 1946 metais, o jau 1950-aisiais pasirodė Izio vardu pasirašyta fotografijų knyga „Svajonių Paryžius“, kuri liudija apie labai įdomaus, novatoriško talento gimimą. Įžangą jai parašė garsusis poetas, dramaturgas ir aktorius Jeanas Cocteau.

Izio fotografijose – Paryžiaus gatvelės ir žmonės, pakalnučių pardavėja, švenčių vaizdai, cirko pasirodymai, šlavėjai ir įsimylėlių poros. Nespaltose nuotraukose švyti kažkokia šviesa, kuri tiesiog pakeri žmones, ir po šešiasdešimties metų besigėrinčius savuoju Paryžiumi. Detalės – sudiržusios rankos, pavargęs žvilgsnis ir liūdesys, pusnėmis į darbą skubantys praeiviai – labai įdomios ir iškalbingos. Izis tuo metu vis labiau vertino nerezisuotą fotografijų atmosferą ir nusprendė nefotografuoti studijoje.

Dar 1949 metais Izis buvo pakviestas fotografuoti pirmajam žinomam žurnalo „Paris-Match“ numeriui. Šiame žurnale marijampolietis fotografas dirbo dvidešimt metų ir parengė daug reportažų apie visame pasaulyje garsius menininkus – Marčą Chagallą, Collette, Albertą Camus, Paulį Eluardą, Louisą Aragoną, Edith Piaf ir kitus.

Svarbi I. Bidermanui buvo pažintis su garsiuoju prancūzų poetu ir scenaristu Jacques Prevert'u. Jų draugystės ir bendradarbiavimo rezultatas – fotografijų albumai „Didžioji pavasario puota“, „Londono žavesys“. 1952-aisiais Izis užkariavo ir Jungtines Amerikos Valstijas – Niujorko modernaus meno muziejuje (MoMa) jo darbai ekspozuojami parodoje „Penki prancūzų fotografai“ ir susilaukia didžiulio susidomėjimo. Izis gretinamas su Henri Cartier-Bressonu, Brassai ir kitais

garsiais fotografais.

Fotografas nemažai keliauja – aplanko Londoną, taip pat Izraelį ir išleidžia fotografijų albumą apie šią šalį, įžangą albumui parašo garsus rašytojas Andre Malraux, o viršelį sukuria garsusis M. Chagallas. Būtent pastarasis 1964-aisiais pakviestą fotografuoti vienintelį Izį, kai tapė Paryžiaus operos teatro lubas. Dvidešimties fotografijų reportažą apie tai išspausdino „Paris-Match“.

Po dvidešimties metų darbo šiame žurnale Izis apsisprendė jį palikti ir 1969-aisiais atsidėjo tik kūrybiniam darbui. Jis išleido albumą „Chagallo pasaulis“, o 1977 metais pasirodė paskutinė I. Bidermano knyga „Poetų Paryžius“. Izis mirė 1980-aisiais, palaidotas Paryžiaus priemiesčio kapinėse.

Kritikai teigia, kad visa Izio kūryba persmelkta liūdesio, o iš savo šalies pabėgusiam jaunuoliui Paryžius buvo ne lopšys, bet prieglobstis. Parodos Paryžiuje rengėjai pabrėžia, kad kūrėjo sielvartas susijęs tiek su sunkiu pasirinkimu emigruoti, tiek su kaltės jausmu, kad jam pavyko išvengti antisemitinių žudynių, kuriose žuvo visa jo šeima.

Lietuvoje Izis ilgai buvo beveik nežinomas, apie jį girdėjo tik nedaugelis. Kai prieš penkerius metus glaudžiau pradėjo bendradarbiauti Lietuvos dailės muziejus ir Prancūzų kultūros centras, kilo idėja surengti Izio darbų parodą jo gimtojoje šalyje. Fotografo sūnus ir jo palikimo saugotojas, taip pat fotografas Manuelis Bidermanas, tėvą vadinęs nepaguodžiamu, bet linksmu žmogumi, sutiko parengti jo darbų parodą Lietuvoje, nors sakė, kad tėvas tam nebūtų pritaręs – skriauda dėl išžudytų artimųjų buvo per daug didelė.

Marijampolėje yra išlikusi Dailidės gatvė, kur stovėjo Bidermanų namas, bet paties namo ten jau nebėra. Miesto vadovai svarsto galimybę vieną iš Sūduvos sostinės gatvių pavadinti garsiojo kraštiečio vardu, tačiau Manuelis Bidermanas norėtų, kad gatvė vadintųsi visos Bidermanų šeimos vardu.

2006-aisiais Izis pagaliau sugrįžo į gimtąją Marijampolę – Marijampolės kultūros centre, M. B. Stankūnienės menų galerijoje surengta jo fotografijų paroda, pristatytas katalogas. Pirmoji Lietuvoje Izio darbų ekspozicija pakilo virš praeities nuoskaudų ir pratęsė ryšius su Europos širdyje esančia ir meninėmis tradicijomis garsia šalimi. Po parodos Prancūzų kultūros centro darbuotojai įvykdė M. Bidermano valią ir du Izio darbus padovanojo jo gimtajam miestui. Dabar šios fotografijos saugomos Marijampolės kultūros centre.

Kitų metų sausį bus minimos 100-osios kūrėjo metinės, ir jo giminė žada paminėti šią garsiojo savo kraštiečio sukaktį. □

In memoriam Jonas Strielkūnas

Šiemet, gegužės 10 d., iš gyvenimo išėjo vienas iš geriausių lietuvių poetų, be kurio eilėraščių neįsivaizduojama jokia lietuvių poezijos antologija ar lietuvių literatūros vadovėlis, tylus ir darbštus žmogus, kantrus literatūros darbininkas, redaktorius ir vertėjas – Jonas Strielkūnas. Jis vertinamas ne tik kritikų, poezijos žinovų ir skaitovų (Olita Dautartaitė yra pavadinusi Strielkūną savo mylimiausiu poetu), tačiau žinomas ir mėgstamas paprastų žmonių – vadinamosios liaudies, kuri daugelį Jono Strielkūno eilėraščių šiandien dainuoja. Kad ir daina iš populiaraus TV seriale „Giminės“: serialas, kaip ir daugelis kitų, gali būti užmirštas (manau, tai nedidelis nuostolis), tačiau daina – išliks, nes joje teka gyvas poezijos kraujas. O Jonas Strielkūnas buvo iš tokių poetų, kurie, rašydami pakankamai „paprastai“ ir per daug nesižavėdami naujomis poezijos madomis, kūrė aukščiausios prabos poeziją, pasižyminčią didele poetine kultūra, nepriekaištingu estetiniu skoniu, neafišuojama erudicija ir inteligencija. Nebūdamas iškalbingas, nemokėdamas gražbyliauti ir įspūdingai pasirodyti, Jonas galbūt netgi neatrodė panašus į poetą – seni XIX a. šablonai, dar būdingi mūsų visuomenei, poetą vaizduotų apimtą „pasaulio sielvartu“, išdidžia baironiška poza, vėjo plaikstomais plaukais... Jonas veikiausiai širdyje tyliai nusijuoktų iš tokio poeto įsivaizdavimo, o galbūt netgi šmaikštų ketureilį brūkšteltų – būdamas šimtaprocentinis lyrikas, jis turėjo ir subtilų humoro jausmą, o tai dažnai ir būdinga tikriems lyrikams...

„Aš trumpam atėjau, aš ilgam išeinu...“ – šios eilutės iš eilėraščio „Žiedas vėjuotą rudens dieną“, iš rinkinio „Varpo kėlimas“, išleisto 1984 metais Vilniuje, šiandieną skamba tarsi savotiškas poeto atsisveikinimas. Šiame eilėraštyje susipina keli laikai – ir esamasis, ir būtasis, ir būsiamasis. Tai galbūt galima pavadinti amžinybe. Amžiniais namais. Kuriuose Jonas Strielkūnas dabar gyvena, neatsiejamas nuo savo poezijos.

R. Š.

Džojos Barysaitės nuotr.

* * *

Tėvyne, tu bangos,
Kur neša visus.
Tėvyne, tu langas
Per amžius šviesus.

Tu kalnas, pražilęs
Nuo mūsų kančių.
Tu bokštas, iškilęs
Virš mūsų vilčių.

Giesmė prakilnioji
Gimimo varpų.
Gėlė amžinoji
Ant mūsų kapų.

Ir vakar, ir šiandie,
Minty ir darbe –
Švenčiausioji šventė,
Gražiausia kalba.

TĖVYNĖ

Tėvo atminimui

O gal ir nebuvo nei to, anei šito.
Tik saulės ranka ant akmens parašyta,
Kad šičia ilsėjosi tas arba ta.
Gale – težiūrima paukščiui data.

Ir niekas šių datų nei žino, nei mini.
Tik jaučia, kad akmenio vardas – Tėvynė.
Ateina, pasėdi ant šito akmens.
Ir miršta. Ir tiki, kad amžiais gyvena.

ŽIEDAS VĖJUOTĄ RUDENS DIENĄ

Aš namų neturiu.
Aš nemoku dainų.
Aš trumpam atėjau.
Aš ilgam išeinu.

Mano mažas broliu,
Aš žinau ko tyli.
Baisiai aukštas dangus,
Baisiai žemė gili.

Ir žinai paprastai
Toj pilkoj pakelėj:
Mes nebuvom aukštai,
Mes nebūsime giliai.

Bet vis tiek, bet vis tiek
Vieną vasarą čia
Buvo mūsų pasaulis,
Džiaugsmas ir kančia.

* * *

Iš gražiausių laikų, iš liūdniausių laiškų,
Iš seniai išstremtos atminties
Ateini pas mane juodo krepo suknie
Ir bandai ploną ranką ištiesti.

Bet pakimba ranka... Tik sužimba anga,
Kur tu stovi už grotų juodų –
Už tų metų ilgų, tų bėdų ir ligų,
Tų vienatvės gūdžių valandų.

O anapus angos – bandos ganos laukuos,
Šviečia saulė, siūruoja javai.
Ir abu mes jauni, ir žiedai vandeny,
Ir daina, kur tada dainavai.

Bet gaida užmiršta, o raukšlėta kakta
Jau negali dangaus atspindėti.
Ir išnyksta lėtai, ką kadaise lietei.
Rankos. Drapanos. Veidas. Žvaigždė.

VAKARAS PRIE KALNO

Stovi kalnas – vėjo brolis –
Brolis be sparnų.
O ant kalno auga kerpės –
Meilė akmenų.

Žengia vakaras per slėnį,
Ropščiasi kalnan.
Gal aukštoj viršūnėj sėdi
Vakaro daina?

Ar tirštuos miglynuos ūkia
Ežero gelmė?

Ar giliai po žemėm skamba
Mirusių giesmė?

SAPNAI

Prarasdamas kažką be galo brangų,
Ko net vardu dar nepavadinai,
Gal tu laimingas, kol pro tamsų langą
Ateina skaudžiai guodžiantys sapnai.

Sapnuok, sapnuok, žmogau, gimtinės gojus,
Avių pulkelį, karklą pakely. –
Gal žemę tą, kurios nejaučia kojos,
Dabar širdim jautriau pajust gali.

Sapnuok rugsėjus, liūdną jų ošimą,
Tėvų akis, išeinant iš namų.
Sapnuok, sapnuok, žmogau, tą negrįžimą,
Kuris lig šiol klejoja grįžimu.

Sapnuok bites prie kapo tik supulto
Ir savo pirmą kūdikį lopšy.
Sapnuok, žmogau. Sapnai neišsipildo.
Gal pats tu išsipildymas esi.

* * *

Ar juodą naktį regite mane,
Laukai, kai aš per sapną jus lankau?
Ar viskas, ką kadaise palikau,
Tiktai prieš amžius užkasta skrynja.

Kurios atvert jau niekad nebeteks
Nei man, nei kam kitam? Tuščia vieta
Tas laukas ir tas laikas, kažkada
Žaliai apkaišęs vaiko minutes?

Sapnuoju sodą, skendintį žieduos,
Rasų pripiltas rytmečio lankas.
Bet aš juk nežinau, kodėl ir kas
Man tą paveikslą tapė kitados.

Kodėl gi tai, ką amžiams praradau,
Kitiems palikt beviltiškai bandau?

Vilnius. 1982 m.

Aš pati (autoportretas).

Gyvenimo džiaugsmo sodas

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Prieš keletą savaitių, visai prieš pat menininkės šimtmetį, šių metų balandyje, Vilniaus mokytojų namų Vaikų ir jaunimo meno galerijoje atidaryta tapytojos Monikos Bičiūnienės jubiliejinė (pomirtinė) paroda. Bičiūnienė mirė praėjusių metų spalio pabaigoje, likus pusmečiui iki jos šimtmečio jubiliejaus.

Monika Bičiūnienė yra lietuviškojo dailės primityvizmo klasikė. Tai paliudija ne tik ši paroda, atverianti kelią būsimiems šiemetiniams jos šimtmečio minėjimams, bet ir per kelis dešimtmečius rengtos parodos ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje, Amerikos, Azijos žemynuose. Personalinės ir kolektyvinės parodos, kurios iškėlė M. Bičiūnienę į pasaulinį primityviojo meno elitą.

Prieš tuos kelis dešimtmečius, kai susipažinau su Monika Bičiūniene vienoje liaudies menininkų vasaros stovykloje (tokios stovyklos sovietmečiu valdžios buvo propaguojamos ir globojamos), ji jau buvo ne tik atrasta kaip savita menininkė, bet ir kopė į pripažinimo kalną. Tada ji man priminė amerikiečių naiviojo (primityviojo) meno atstovę Grandma Moses, kuri pradėjo piešti ir tapyti sulaukusi daugiau kaip 70 metų. Yra nemažai menininkų, dėl įvairių priežasčių pavėlavusių išskleisti savo talentą. Buvusi M. Bičiūnienės

marti, dailininkė (ir, drįsčiau sakyti, rašytoja) Jūratė Stauskaitė, Vaikų ir jaunimo meno mokyklos vadovė, surengusi šią jubiliejinę parodą, pavadino Moniką lietuviškuoju Pirosmaniu. Būtent klasikinio primityvizmo prasme. (Skaitytojams primenu, kad garsaus Gruzijos tapytojo primityvistą parodą Vilniaus paveikslų galerijoje šių metų pradžioje atidarė Lietuvos vardo tūkstantmečio minėjimų srautą pradėjęs Lietuvos dailės muziejus.) Iš tikrųjų, besizvalgant po M. Bičiūnienės parodą, krinta į akis abiejų menininkų panašumas, ypač tokia pati portretinių paveikslų kompozicija, ją diktuoja už stalo sėdinčių figūrų motyvas, portretuojamųjų žmonių statika, kurią akcentuoja pirmiausia akys, plačiai žvelgiančios į žiūrovą, sėdėsena – puotaujant arba šiaip besišnekučiuojant. Bet mūsų Monika regi aplink save sukuriuojantį daug džugesnį ir spalvingesnį pasaulį, nei tamsokų tonų tapytojas Pirosmanis. Gyvenimas tame pasaulyje jos siejai atrodo lyg nesibaigianti pavasario šventė, o pats buvimas – tarsi pasivaikščiojimas po žydintį sodą.

Tačiau gyvenimas Monikos Bičiūnienės nelepino, nes jai, beveik beraštei Pandėlio mokyklos-internato naktinei auklei, Dievas pasiuntė signalą tik tada, kai ji jau buvo perkopusi savo penkiasdešimtmetį. Tą signalą pasiuntė per sūnų Rimą, tuomet M. K. Čiurlionio meno mokyklos moksleivį. Rimas, grįždamas į namus iš Vilniaus, pastebėjo, kad mama „paišo“. Ėmė ją skatinti, atrado motinos tapybinį talentą ir padėjo jam išsiskleisti. Nuvežė pirmuosius paveikslus į savo mokyklą, parodė dėstytojams. Šie susidomėjo jos kūryba, o mokytoja Jedzinskienė netgi nuvažiavo į tolimąjį Pandėlį, kad galėtų išitikinti pavėlavusiu talento gimimu. Monika, laikui bėgant, savo ruožtu praturtino sūnaus meninį pasaulį ypatinga spalvų įvairovės ir jų orkestruotės pagava.

Monika Bičiūnienė pradėjo tapyti slapstydamosi nuo kaimynų, kad šie nepamanytų, jog ji, anot tuometinio kaimo gyventojų supratimo, iš proto išsikraustė. Bet greitai ži-

Žiema, 1999 m.

Darželio gėlės, 1983 m.

nia apie sužibusį Bičiūnienės talentą pasiekė Rokiškio muziejininkus, ją netrukus atrado rajono žurnalistai, paskui vilniečiai menininkai. Pirmoji jos darbų paroda buvo surengta tuometinėje Respublikinėje bibliotekoje (dabar Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka) Vilniuje. M. Bičiūnienė turėjo absoliučią spalvinę klausą, tad be jokių mokslų žinojo, kur kokią spalvą, kokį potėpį kloti ant drobės ar kartono. Tapyba praplėtė ne tik jos akiratį, bet ir leido lengviau išgyventi vienatvę. „Aš ir pasikalbu su tuo paveikslu. Tarytum visą pasaulį tada matau, visą jo grožį“, – pasakojo vėliau apie savo kūrybos pradžią.

Po kurio laiko, sūnui baigus studijas ir sukūrus šeimą, persikėlė pas jį į Vilnių. Čia prasidėjo tikrasis jos kūrybinis gyvenimas. Nauji žmonės, kelionių išpūdžiai, pokalbiai su panašaus likimo ir pašaukimo liaudies menininkais įvairiose stovyklose ir parodose jai buvo didžiausia gyvenimo ir kūrybos mokykla. O nepaprastas gyvybingumas ir aistra sužinoti, pamatyti, patirti kėlė jos dviasią lyg ant sparnų.

Ir ėmė per kelis kūrybos dešimtmečius skambėti jos skaisčių, linksmų spalvų dinamiškas pasaulis – peizažuose ir natiurmortuose, siužetinėse

Nukelta į 5 pl.

Rimas, 1978 m.

Atkelta iš 4 psl.

kompozicijose, pripildytose žmonių, gyvulių, žydinčių medžių, gėlynų, vestuvinių puotų, mažų trobelyčių ir didingų miesto mūrų, sūnaus ir dukraitės portretų ir „aš pati“ autoportretų... Paveikluose spindėjo linksmas gyvenimas – be rūpesčių ir skausmo šešėlių. Gyvenimas – šventė, kurioje dalyvavo jos šeima, kaimynai, draugai. Dabar, kai menininkės jau nebėra, vis dažniau atklysta mintis, kad juk būta jos kelyje ne tik saulės, bet ir šešėlių, kaip ir kiekvieno žmogaus gyvenime. Įgimtas optimizmas, valingumas ir darbštumas padėjo įveikti visas fizines ir dvasines negandas. Jau senatvei artėjant, persikėlusį į miestą, ji nepasimetė, priėmė visus pokyčius su natūraliu paprastumu ir nuoširdumu. Miestas jos nei baugino, nei liūdino, kaip dažnai atsitikdavo mūsų seniems tėvams, vaikų atvežtiems į miestą ir išpraustiems į ankštus daugiabučių namų narvelius. Monika Bičiūnienė buvo gamtos vaikas, bet miestas jai buvo lyg natūrali gamtos tėsa. Jos urbanistiniai paveikslai pilni gėlių, žydinčių medžių, gatvių-alėjų... O dar tie jos natiurmortai, kuriuos labai mėgo tapyti, lietuviško kaimo darželių gėlės – jurginai, aguonos, ramunės – sumerktos į molines, liaudies raštais padabintas puodynėles ar vazeles.

Spalvų sąskambiai liaudies menininkų tapybos darbuose nestebina, nes dažnas dailininkas primityvistas turi gerą spalvinę klausą. Stebina Monikos Bičiūnienės paveikslų kompozicijos to-

Trys draugai, 199 m.

Rimo dirbtuvė, 1982 m.

bulumas, pusiausvyra ir visą paveikslą užpildanti ritmika – tarytum kosminė. Vadinkim tai gyvenimo šokiu, kur džiugiu ritmu juda gamta ir žmonės, – tolyje mojančios malūno sparnai ir per kiemą tekantis upeliukas, prie jo stovinti didelė moters figūra, o šalia jos tūnantis mažas arklukas. Tarsi būtų žaislinis, o juk iš tikrųjų tai kaimiečių lauko darbų tikrasis pagalbininkas. Tas kosminio ritmo pajutimas buvo didelio talento malonė, reta Dievo dovana, kuria Kūrėjas apdovanoja savo išrinktuosius. Paprastai jie būna „iš liaudies“, paprasti žemdirbiai arba amatininkai, turintys neįtikėtiną pagaulumą išpūdžiui, fenomenalią atmintį ir skvarbų žvilgsnį gyvenimo įvairovei.

Maži šedevrai yra Monikos Bičiūnienės žodiniai pasakojimai apie savo vaikystę ir jaunystę, apie kaimo buitį, kurioje pro skurdą (šių dienų akimis žiūrint) švietė kaimo gyvenimo tvarka ir estetika. Taip ji prisimena savo tėvų namus, su šventųjų paveikslais, senųjų liaudininkų, jos senelių ar prosenelių ištaipytu kuparu – mėlyname fone geltoni, raudoni, melsvi obuoliukai. Gryčios langai uždengti trumpuotėm užuolaidytėm iš rangyto popieriaus, o langinės rudai dažytos. Troba iš rąstų, tvartas – iš molio, daržinė – iš lentų, klojimas – iš lentgalių. Stogai šiaudiniai. Tie atmintyje išlaikyti pirmapradžiai vaikystės vaizdai, gyvenimui pakrypus vakarop, jos kūryboje transformavosi į dešimtis trobų, kuriose kas nors veikiama, valgoma, bendraujama, žaidžiama, piešiama. Menininkės vaizduotėje jie pavirto šimtais kiemų ir sodų, per kuriuos teka mėlynos upės, o aplink besidriekiančių pievų žaluma tokia skaisči, kad net verčia prisimerkti. Didžiuliai raudonom arba baltom lajom medžiai, kuriuose tupi riestauodegiai paukštyčiai... Visą drobės formatą užpildė vyrai ir moterys, įdėmiai žvelgiantys į mus, o gal pro mus – į tik savyje regimus tolius... Variantų variantai figūrų, judančių gamtos džiaugsmo šventėje. Kai eini per Vilniaus senamiestį ir Stiklių gatvės posūkyje pamatai seno mūro dviaukštį namą, kuriam gal keli šimtai metų, netikėtai priverčia stabtelėti kaimo darželių gėlėmis ištaipytos to namo langinės. Tai Monikos Bičiūnienės „akcija“, atlikta dar tais laikais, kai apie tokias akcijas mūsų modernieji dailininkai net negalvojo.

Jau sulaukusi kone šimto metų, Bičiūnienė ėmė piešti, paakinta artimųjų. Mažo formato piešiniai, žinoma, buvo kur kas lengviau, nei tapyba, įveikiami jos silpstančioms rankoms. Bet blaivi galva vedė ranką, kuri plona pieštuko linija vedžiojo grakščias figūras, pastatų siluetus ir net

M. Bičiūnienės piešiniai.

siužetinių istorijų užuomazgas. Taip reikėsi dar vienas jos fenomenas, nes ta patirtis, kurią ji sukaupe per gyvenimą, tapo piešiniiais šedevriukais. Savo šimtmetėmis akimis ji aprėpė šimtmečio gyvenimo atkarpa...

Monika Bičiūnienė buvo mažutė, rudų spindinčių akių, liudijančių stiprią vidinę energetiką, tvirtos stovėsenos. Apgaulinga kaimo moteriškės laikysena slėpė orią, išdidžią ir laisvą prigimtį. Visą gyvenimą išliko jos ypatingas ryšys su savo šeima: sūnumi Rimu, dukraite Monika, provaikaičiu Rapolu. Juos mylėjo labiausiai, jais rūpinosi kaip mokėdama ir reikalavo atsakomosios meilės. Gyvenimo geismas joje reikėsi per nepaliaujamą išpūdžių troškimą, ypač kelionėse. Išpūdžiu ji gyveno, išpūdžiu grindė savo kūrybą. „Aš labai mėgstu keliones. Nepavargstu. Mane tegu veža skersai išilgai per Lietuvą, nepasakysiu, kad pavargau. Labai mėgstu, kai mane lengvąja mašina veža arba autobusu. Viską matau pro langus – kiekvieną kalniuką, kiekvieną krūmelį apžvelgiu, kiekvieną bakūžę pakely. Viskas man įdomu. Parvažiuoju iš kelionės, ir atrodo, kad sveikatos pasisėmiau.“

Dabar ji irgi pradeda savo kelionę – savo kūryba. Kaip minėjau, paroda, kurios reprodukcijas čia matote greta teksto (reprodukcijų autorius Ignas Dzedulionis), yra tik įvadas į didelį dailininkės žygį per Lietuvą. Parodinis žygis – į savo gimtinę Pandėlyje. Į didelę ekspoziciją Rokiškyje. Po to parodos ir greta jų vykstantys pagerbimo renginiai Kaune, Vilniuje... Manau, kad tuose susitikimuose su Monikos kūryba bus taip pat sausakimša jos kūrybos gerbėjų, kaip buvo parodos atidaryme Vilniaus mokytojų namuose. Juk Monika Bičiūnienė yra mūsų primityviojo meno pasididžiavimas ir garbė. Ji vienintelė iš lietuvių primityvistų yra patekusi į pasaulinę primityviojo meno enciklopediją. □

Tik ją mylėjau, tik ją, Lietuvą

PRANAS VISVYDAS

Ši antraštė – Justino Marcinkevičiaus žodžiai. Šitaip jis dramoje „Mindaugas“ įprasmina vienintelio Lietuvos karaliaus būtį. Trylikto amžiaus Lietuva buvo įvairių lietuviškų genčių apgyventa šalis. Valdė ją įvairaus galingumo kunigaikščiai. Tie, kurie sugebėjo derybomis, santuokomis ar prievarta prie savo valdų prijungti kaimyninius plotus, tapdavo didžiaisiais kunigaikščiais. Jų priedanga buvo reikalinga šalies gyventojų, daugiausia žemdirbių, buičiai apsaugoti.

Tai maždaug normali valstybės kūrimosi eiga. Tačiau, mūsų nelaimė, iš Vakarų brovėsi karingas Kryžiuočių ordinas su pretekstu skleisti krikščionybę. O iš Rytų – stačiatikiškai slavai, irgi įvairiais būdais plečiantys savo valdas. Kaip ir kryžiuočių, slavų politika rėmėsi rašytine, vienuolynuose tarpstančia kalba. Jie buvo metraštinkai, istorikai.

Gimnazijoje neturėjau gero pažymio iš istorijos. Tingėdavau įsiminti didžiųjų mūsų datas, vietas ir su jomis susijusių karžygių vardus. Tik neretai skaudžiai pajusdavau, kad Lietuvos žmonės per dažnai patirdavo žiaurių nuoskaudų ne vien nuo besibraunančių užkariautojų, bet ir nuo savų kunigaikščių ar didikų rietenų. Sąmokslai, klasta, melas, išdavystė, brolių žudystė buvo per dažni.

Elementarius sakinius pažėręs, pabandyčiau šį bei tą mėgėjiškai tarti apie balandžio 24–25 dienomis Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje pastatytą dviejų dalių dramą „Mindaugas“. Verta priminti, kad tai yra tik pirmoji Just. Marcinkevičiaus trilogijos dalis, šalia vėliau sukurtų „Mažvydo“ ir „Katedros“. Amžiais buvo lydoma lietuvių politinė ir kultūrinė valstybė.

Spektaklis skirtas Lietuvos vardo tūkstantmečio paminėjimui. Didelis įvykis LA patriotiškame lietuvių telkinyje. Jo įkvėpėja, organizatorė ir, žinoma, režisierė yra iš Lietuvos atvykusi aktorė Olita Dautartaitė. Mažiau nei prieš dešimtmetį ji šioje salėje pastatė įtaigias pjeses apie M. K. Čiurlionį ir Emiliją Pliaterytę, gana erotišką I. Bergmano monospektaklį, skaitė poeziją. Ir dabar jai viešinti, teatrinio meno netrūko. Keliuose miestuose O. Dautartaitė suvaidino monospektaklį „Bona Sforca. Atsisveikinimas“. Priminė, kad mes turime turiningą istoriją. Parašiau neilgą recenziją (savo stalčiui) apie Sforcą vaizduojančios Olitos mankštą su valdoviška lazda, apie standų jos šokį, šliaužiojimą ant grindų. Amžiumi ir išvaizda ji atitiko karalienę. Maniau, kad jos surežisuotas Justino M. „Mindaugas“ irgi bus truputį naujoviškai ekscentriškas.

Ne, nebuvo. Čia buvo taikoma realistinė poetika su šokių grupės „Retro“ apdaila didesniai įspūdžiui. Poetui dramaturgui Marcinkevičiui rūpėjo veikale pavaizduoti vizionierių valdovą, skausmingai mąstantį apie Lietuvos vienybę. O tuo metu pavojai tykojo iš visų pusių. Taikos labui reikėjo krikštytis ir gauti tą Livonijos ordino vyskupo palaimintą karūną. Kad ir dešimtmečiui, nes priešinimasis kryžiuočių brukamai religijai tik padidėjo.

Mindaugą vaidinęs Haroldas Mockus tiek išvaizda, tiek balsu bei elgesiu labiau tiko lyriškam charakteriui negu įsivaizduojamam ryžtingam anų laikų kunigaikščiui. Mielai stebimas scenoje, jis nešė bene didžiausią žodinių krūvį. Daug kur salėje jo kalbėjimas iš scenos vidurio nebuvo girdimas. Jei tai būtų opera, nekenktų, bet sakinių prasmėmis mintančioje dramoje – trūkumas. Čia gi svariai byloja Lietuvos valstybės steigėjas. Byloja istorija. Gerai dar, kad mes visi ją apytikriai žinome.

Po generalinės repeticijos.

Amando Ragauskio nuotr.

Nedaug ką žinojau apie Mindaugo brolių Dausprungą. Jį čia taikliai įkūnijo Amandas Ragauskas – ir balsu, ir vyrišku būvimu, ir tąja kelevio gumuota lazda, siejančia jį su senajai tikybai ištikima tauta. Taip, Dausprungas! Ir jo pokalbiai su Mindaugu reikšmingi. Ne mažiau reikšmingi (jautriais tonais) buvo ir Mindaugo dialogai su gražuo- le žmona Morta (Justina Brazdžionienė). Ji, kaip aktorė, nei savo balso, nei savo emocijų neslėpė drabužio klostėse. Jos vaidmuo iš tiesų tragiškas, nes žinai, ką jai žada istorinė lemtis. Kokia būtų

na suvedžiojo. Perspėjantis balsas. Kažką negera menantis. Buvau kažkam paskolinęs tą pirmą Just. Marcinkevičiaus tomelį. Nesugrąžino. Praverstų dabar vėl pavartyti. Daug ko neprisimenu. Taigi, Vismantas. Būtina mįslė su nuoskauda, kaip ir panašiose Šekspyro tragedijose.

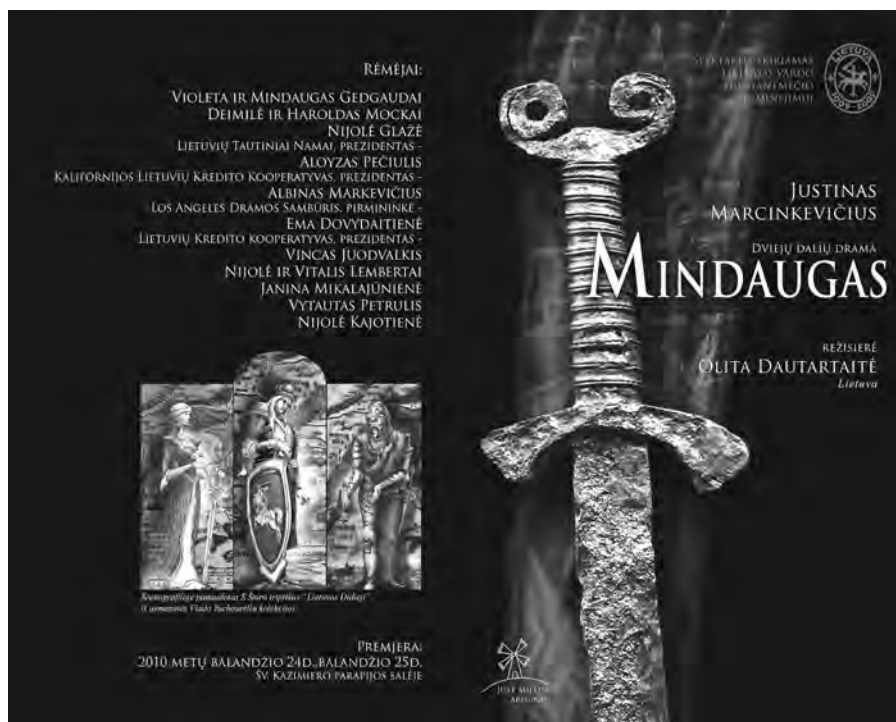
Daug kas iš žiūrovų man gyrė dviejų metraštinkų pasirodymus. Jie kalbėjo perdėm aiškiai. Suprantama, nes stovėjo avanscenoje: Juodasis metraštinkas kairėje (Aleksas Mickus) ir Baltasis metraštinkas (Edita Kliučinskaitė) – dešinėje. Juodasis skaitė istorinių įvykių eigą, o Baltasis – įvykių įprasminimą Lietuvai.

„Retro“ trupė (choreografija Jurgos Medonis) šiam pastatymui suteikė šventiško grožio. Su muzika – įėjimas pradžioje, keli šokiai menėje Mindaugui stebint. Ramūs, kilnūs judesiai, apsisukimai,ėjimas ratu. Šviesūs drabužiai, kepuraitės. Taip mes įsivaizduojame senovės vaidilutes ir vyrus per apeigas. Esu visiškai miestietis, ir man stinga žodžių. Tegaliu tik paminėti šokėjų pavardes. Tai Jurga Medonis, Laima Vaitkevičienė, Gintarė Lėlytė, Raimondas Paplauskas, Mantas Jarušauskas. Be jų grakštumo vaidinimas būtų buvęs rupsnis.

Ir toje pabaigoje, kad ir buvo matomi pro užkulisio langus šmėkščiojantys žudikų pavidalai, ne žiaurus įvykis užgulė vaizdą, bet sudvasinto Mindaugo (valstybės kūrėjo, vienintelio Lietuvos karaliaus) lėtas nužengimas nuo scenos. Nuo jo nugaros tiesėsi nepaprastai ilgas šleifas, kaip kad būna valdovų procesijose. Ši besitęsianti valktis simboliavo Lietuvos istorinį tęstinumą.

Erdvi tamsaus kolorito scenografija – Sigito Šniro. Atokioje sienoje kabėjo jo valdovų triptiko drobės. Kostiumų autentiškumu vykusiai rūpinosi Laima Vaitkevičienė, Aušra Kriauciūnaitė ir Jūratė Marušaitienė (Kaunas). Grimuotoja – Aušra Juškaitė-Rosegard. Apšvietimas, ne visada tiksliai panaudotas, – Tautvydo Skorkos. O garsai (tai turbūt ir muzikos parinkimas) – Sigitos Barysienės.

Šeštadienio premjeroje įvairių kartų žiūrovų pilnai pakako. Jie atsistojimu pagerbė vaidintojus ir rengėjus. Salės viena siena ištiesai buvo skirta šeštadieninės lituanistinės mokyklos mokinių darbams – piešiniais, nuotraukoms, rašiniams – Tūkstantmečio istorijai paminėti. O ant vertikalių scenos rėmų vinguriavo metraščiai. □

Spektaklio programėlė.

jaudinanti Mortos arija, jei šis veikalas taptų opera!.. O gal mūsų kompozitoriai ją jau sukūrė?

Bet aš čia vis blaškausi į šalis kaip rokenrole. Syki jo pamišėlišku stiliumi šioje salėje šokau su akto- re Daiva Galinaitis (tuomet dar Kamaraukaite). Ji šioje dramoje tauriai vaidino Mindaugo dukrą Ramunę. Švelnios jaunatvės ir meilės tėvui pakako. Man Ramunės tikrai pagailo – tėvas nusprendė ją ištekinti už Galičo kunigaikščio sūnaus. Šį epizodą, manau, reikėjo dar emociingiau suvaidinti. O kaip? Nežinau. Ir vėl peršasi opera. Gal todėl, kad dabar mūsų metropolijoje vyksta Richardo Wagnerio „Nybelungų žiedo“ keturių dalių festivalis. Stambus dalykas muzikoje. Ir pastatymas karnavališkai naujoviškas, panaudojant naują techniką.

Gana paslaptinga yra Vismanto figūra (akt. Juras Michaljan). Istorikai – Nalšios kunigaikštis. Mindaugo patikėtinis, bet ir priešas, nes žmo-

Vietoj agronomijos vadovėlio į rankas paėmęs natas

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

*Tave, tylus ramus kampeli,
Aš sveikinu tylos pasiūlęs!
Čia meilė žavi mano sielą,
Čia viskas ramu, viskas miela ...*
(arija iš Ch. Gounod operos „Faustas“)

Dainininko vokalinis ir muzikinis brendimas – sudėtingas procesas. Jei jis – kūrybinė asmenybė, jei turi meninę prigimtį, labai jautrią mažiausiam dirbtinumui, aštrų jautrumą muzikinei kalbai, tada anksčiau ar vėliau ateina diena, kada viskas, kas kaupėsi per daugelį metų menininko sieloje, pasiekia klausytojų širdis. Po sunkios ir dramatiškos kelionės jis peržengia tą nematomą ribą į meninį meistriškumą.

Toks buvo ir tebėra visų mylimas ir gerbiamas Jonas Vaznelis. Solisto balsas visada veikė stipriai, aiškiai, savitai – nuo šviesaus lyrizmo iki

J. Vaznelis – Ramfis G. Verdi „Aidoje“, 1962 m.
V. Juknevičiaus nuotr. (iš „Draugo“ archyvo)

gilaus dramtizmo ir grotesko. Jo vidaus giluma ir ryški individualybė įstengė atskleisti rinktinei publikai dainą bei ariją kaip švelniausią ir šviesiausią poezijos pasaulį.

Čikagos kaimynystėje tarp ošiančių pušynų ir šniokščiančių Mičigano ežero bangų kurortiniame Indianos miestelyje Beverly Shores kaip tik ir gyvena mūsų straipsnio herojus – garbingas jubilaitas Jonas Vaznelis. Prieš porą savaitių jam sukako 85-eri!

Gimęs dainuoti

Jonas Vaznelis gimė 1925 m. gegužės 3 d. Felicijonėlės viensėdyje, Rudaminos valsčiuje, Seinų apskrityje. Mokėsi Marijampolės marijonų ir Lazdijų gimnazijose. Nuo pat jaunystės jis pamilo dainą. Jonukas dalyvavo gimnazijos ir bažnytinuose choruose. Dažnai jis atlikdavo solo partijas. Kai 1939 m. rudenį Lietuva atgavo Vilnių, Jonas su gimnazijos ekskursija ten nuvažiavo ir, gimnazistams žygiuojant jau laisvo miesto gatvėmis, traukė širdžiai mielas lietuviškas dainas. Tai bylojo apie jaunųjų ekskursijos dalyvių meilę ir pagarbą senajai Lietuvos sostinei. Įstojęs į Dotnuvos Žemės ūkio akademiją, vokiečių okupacijos metais jis kartu su I. Žvirblyte jau dainavo solo profesūrai

G. Donizetti „Lucia di Lammermoor“, 1979 m. Iš kairės: Gina Čapkauskienė, Stefan Wicik, Jonas Vaznelis, ir Julijus Savrimas.
Jono Kuprio nuotr. (iš „Draugo“ archyvo)

skirtame koncerte.

Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai Vaznelis, kaip ir daugelis mūsų tautos inteligentų bei kultūrinio elito atstovų, buvo priverstas pasitraukti į Vakarus. Vokietijoje praleistus tremties metus Jonas paskyrė rimtoms dainavimo studijoms. 1946 m. pradėjo lavinti balsą Pabaltijo universitete pas buvusius Lietuvos Valstybinės Operos solistus Vladą Ivanauską ir Aleksandrą Kutkų, o kiek vėliau studijavo ir Goettingeno universitete. Kai Oldenburge ir netolimose jo apylinkėse susispietė mūsų žinomi solistai Vladas Baltrušaitis, Ipolitas Nauragis, Juzė Augaitytė, Jonas Vaznelis pasijuto pakiliai – jam atsivėrė nauji ateities horizontai. Nemažai čikagiečių dar ir šiandien nostalgiskai prisimena, kaip jie pirmąsyk girdėjo dainuojantį Joną Vaznelį. Tai buvo 1949 m. liepos mėnesį Grohno pereinamojo stovykloje. Tada kunigo Šarkos surengtame vakare pasirodė rašytojai Alfonsas Tyruolis, Feliksas Breimeris ir Antanas Gustaitis bei solistas Jonas Vaznelis.

1949 m. atvykęs į JAV, Vaznelis apsigyveno Čikagoje. Jonas, jo paties žodžiais tariant, „save patikėjo dviem gerosioms auklėms“ – buvusiam Lietuvos Valstybinės Operos solistui Jonui Butėnui ir muzikui Aleksandru Kučiūnui. Butėnas lavino Vaznelio balsą, o Kučiūnas davė muzikinį išsiauklėjimą. Amerikoje Vaznelis pirmiausia dainavo operiniame kvartete drauge su Sofija Adomaitiene, Prudencija Bičkienė ir Stasiu Baranausku-Baru. Pirmą kartą solo jis dainavo 1951 m. su „Dainavos“ ansambliu Rossinio „Stabat Mater“.

1961 m. gruodžio 10 d. Čikagos Jaunimo centre įvyko Jono Vaznelio rečitalis. Jame skambėjo ne tik lietuviški Dambrausko, Jakubėno, Šimkaus, Petrausko, Banaičio, bet ir Hendelio, Caccinio, Shuberto bei Shumano kūriniai. Koncerto metu solistas meistriškai atliko arijas iš W. A. Mozarto „Užburtosios fleitos“, G. Verdžio operų „Don Carlos“ bei „Simone Boccanegra“ ir Rossinio „Sevilijos kirpėjo“. Reiktų pridėti, kad vokiečių kompozitoriaus Lowe kūrinys „Laikrodys“ („Die Uhr“) Jono Vaznelio karjeroje iškart tapo jo „firminiu parašu“.

1965 m. Vaznelis atliko boso partiją Verdžio „Requiem“ su Čikagos simfoniniu orkestru. Koncertavo JAV, Australijoje, Kanadoje, surengė daugelį solo koncertų. Vaznelis,

beje, įdainavo arijų ir dainų plokštelę, kurią 1965 m. Čikagoje išleido Karvelio prekybos namai.

Jo mūza – operos scena!

Jonas Vaznelis mūsų atmintyje iškyla kaip vienas ryškiausių ir mėgstamiausių Čikagos lietuvių operos solistų, dalyvavęs operoje beveik nuo pirmųjų dienų. Čia jis sukūrė daug atmintinų vaidmenų: Mefistofelis (Gounod „Fauste“), Ramfis, Pilypas (Verdžio „Aidoje“, „Don Carlos“), Krivis (Karnavičiaus „Gražinoje“), Viltėnis (Ponchiello „Lietuviuose“), Kasparas (von Weberio „Laisvajame šauly“).

Į „Draugo“ dienraščio korespondento klausimą, užduotą 1962 m. kovo mėnesio 21 d., „Kaip istorija turėtų įvertinti, Jūsų manymu, Lietuvių operos išsivijimo egzistenciją?“, Jonas Vaznelis štai kaip atsakė: „Kiekvienas lietuviškas kolektyvas ar draugija, kurie sugeba sutraukti didesnę skaičių narių ir išlaikyti publikos dėmesį, turi būti vertinami teigiamai. Todėl, kaip ir kiti vertingi kultūriniai, visuomeniniai ar politiniai reikalai, taip ir Lietuvių operos egzistencija išsivijos istorijoje turės rasti, manau, sau prideramą, nepaskutinę vietą...“

Scenoje su grandais

Jonas Vaznelis buvo vienas iš nedaugelio išsivijusių, kuris pokario metais, kad ir neilgam, įsivirtino amerikiečių operinėje scenoje. Jau 1958 metais jis dainavo Čikagos „Lyric“ Operos scenoje. Gal retas iš mūsų žino ar prisimena, kad jis spalio 18, 22 ir 27 d. atliko Senojo čigono vaidmenį Verdžio operoje „Trubadūras“, kurioje pagrindines

Nukelta į 8 psl.

Ateitininkų kongreso koncerto atlikėjai. Iš kairės: solistas Jonas Vaznelis ir Dana Stankaitytė, muzikas Aleksandras Kučiūnas, violončelistas Mykolas Saulius ir solistas Stasys Baras. Čikaga, 1960 m.
V. Maželio nuotr.

IŠ FONTANO publikacijų

Gvidas Latakas

Poetė Viktorija Kumpikevičiūtė-Kalpokenė (1918 11 09 – 2006 10 04) išleido vieną knygėlę – „Vasara laukuos“ (1939 m.). Tai jaunystės, meilės ir gamtos garbinimo poezija. Eilėraščius Viktorija rašė, būdama penkiolikos – dvidešimt vienerių metų, o eilėraščių, kurio pirmoji eilutė taip ir skamba („Laukuose dobilas pavargęs“) parašė, būdama penkiolikos.

Jos eilėraštis „Šienapjūtė“ tapo romantine daina. Ji Lietuvoje taip iš širdies dainuojama, kaip daugelyje pasaulio šalių – „Bésame Mucho“, 1940 m. parašyta taip pat penkiolikmetės poetės meksikietės Consuelos Velázquez.

Gvidas Latakas – dailininkas ir poetas. Kilęs iš Žemaitijos, gimė Telšiuose, 1972 metais. Šiuo metu gyvena ir dirba Kaune, kaip jis pats sako, „moko vaikus paišyti“. Telšių aukštesniojoje taikomosios dailės mokykloje įgijo juvelyro specialybę, vėliau baigė Dailės institutą, tapybą. Surengęs daug personalinių juvelyrikos ir dailės parodų. Jo eilėraščiai publikuoti daugelyje kultūros leidinių, o 2008 metais pasirodė ir knyga „Kol išsiris varniukai“. Yra pelnęs Prano Lemberto ir Zigmo Gėlės konkursų apdovanojimus.

Gvido eilėraščiuose jaučiama nesumeluota dvasinė gelmė. Sakyčiau, retas atsakomybės už pasaulį jausmas turi ir paaiškinamas priežastis – poeto motinos šeima (Bartkai) buvo Sibiro tremtiniai, vienas dėdė atsidūrė tolimoje Australijoje, tad jaunam žmogui teko daug ką apmąstyti. O eilėraščių forma grakšti, jie lyg ištapyti, lyg išskaldinti.

Perpetua Dumšienė

Viktorija Kumpikevičiūtė

Vasara laukuos

*Kartais taip norėtum eiti ir negrįžti,
Ir nebesugrįžti niekad atgalios –
Kokioj nors lankoje žiedeliu pražysti,
Vieną vasarėlę pievoj pažaliuot.*

*Kartais taip norėtum verkt su kiemo uosiais,
Vėjuje drebėti drebule žalia...
Gal šakon atlėkus ims gegulė guostis
Savo klajūnėlės negera dalia?*

*Bet – man nežydėti gėlele laukuose
Ir neužti vėjuos drebule žalia.
Aš galiu paverkti tik su kiemo uosiais
Kaip miškuos gegulė – parūgot dalia.*

Šienapjūtė

*Laukuose dobilas pavargęs,
Laukuose ramos tviska.
Medus ir meilė lapais varva –
Medus ir meilė – viskas.*

*Pamilo dobilas raudonas
Vėjavaikę ramunę, –
Ir meldžiasi į aukso dangų –
Lai vasara pabūnie!*

*Linguoja šoka laibos smilgos
Ir šaukia kaip padūkę –
Paliki, vasara, mums meilę,
O vasara, pabūki!*

*Laukuose dobilas pavargęs,
Laukuose plienas tviska.
Mirtis ir meilė lapais varva, –
Mirtis ir meilė – viskas.*

*Tėve mūsų,
Kurs esi Danguje,
Viską esi girdėjęs, viską žinai
Apie mus ir Tavo plaukai
subąla.*

Sapnas

*Tie, kurie iš tiesų mylėjo, mirė.
Pasigendu mažų paprastų istorijų.
Papasakosiu tauragiškės tetulės sapną,
kurį man persakė, ji mato
seniai amžinatilsį tėvą šviesiai pilku švarku
besisukiojantį kažin kokios bažnyčios
šventoriuje
pakiliai nusiteikusių žmogelių būry.
Ji tame sapne žino, jog tėvas miręs,
klausia priėjus: tėveli, kur ruošiatės?
Ar kokia šventė bus?
Taip, šventė, vaikeli, šventė: tatai mus ima į
dangų.
Jau išsivalėme pamušalus, galime kilti
aukštyn.*

Nepražus, kas tikrai mylėjo.

Eilėraštis gali pražysti

*Eilėraščių gal parašysi,
jei kažkiek paskauda.
Neparašysi, jeigu skauda labai.
Turi, turi būt atsitolinęs,
turi būti kaip paukštis,
narve pramokęs giedoti,
paukštis pramokęs rašyti,
neparašysi, jeigu išmoksi labai.*

*Kai paskaitau eilėraščių,
matau, kaip jis buvo rašytas.
Gaila gyvenimo pasidaro:
ne gyvenimas, ne mėsa, vien druska,*

*bet jau taip įsiėdus,
kad net perstojus gelti,
ge-le-ži-mi atsitrynus į dantį,
tik tada pasirodo daina.*

Pastaba: 2010 m. gegužės 15 d. „Kultūros“ publikacijoje, P. Dumšienės str., „Fontanas“ neteisingai nurodytas almanacho puslapių skaičius. Žaliakalnio bendruomenės almanachą „Fontanas“ sudaro ne 45, o 145 puslapiai.

Jonas Vaznelis

Atkelta iš 7 psl.

partijas dainavo Williamas Wildermannas (Ferrando), Anna Maria Canali (Inez), Elinor Rossi (Leonora), Ettore Bastianinis (kunigaikštis di Luna), Jussi Bjorling (Manriko) ir Giulietta Simionato (Azucena). Tą patį 1958 metų sezoną spalio 25, 31

Vargonininkas J. Bertulis su J. Vazneliu Aušros Vartų bažnyčioje, Čikagoje 1967 m. V. Noreikos nuotr.

bei lapkričio 3 d. Pučinio „Gianni Schicchi“ Vaznelis atliko Pinellino vaidmenį. Tąsyk scena jis dalijosi su nepamainomomis operos žvaigždėmis Anna Maria Canali (Zita), Williamu Wildermannu (Simone), Alvinio Misciano (Rinuccio), Sophia Steffan (La Ciesca), Henri Noel (Marco), Jeanne Diamond (Nella), Mariano Caruso (Gherardo), Chesteriu Watsonu (Betto di Signa), Salvatore di Masi (Gherardino), Tito Gobbi (Gianni Schicchi), Anna Moffo (Loretta), Andrew Foldi (Maestro Spinelloccio). Kodėl Vaznelis toliau netęsė savo karjeros „Lyric“ scenoje? Tikėkimės, kad Maestro apie tai kada nors prabils pats.

Į dainininko kelią pastūmėjo pats gyvenimas

Neslėpsiu nuo skaitytojų, kad didžiuojuosi savo kelyje sutikęs ir pažinęs daug įdomių žmonių. Vienas iš jų – šio straipsnio herojus, mūsų mylimas jubilatas Jonas Vaznelis bei žurnalistas Vladas Butėnas. Su pastaruoju beveik prieš 40 metų drauge keliavom kalnuotais Pensilvanijos keliais – tyrinėjom seniausias lietuvių angliakasių gyvenvietes Amerikoje. Vladas – plunksnos meistras. Žodžių kišenėje jis niekada neieškodavo. Mokėdavo viską pasakyti nuoširdžiai, be jokių pagražinimų. Todėl baigdamas ir noriu pacituoti jo žodžius,

skirtus Jonui Vazneliui:

„Jonas Vaznelis prasitarė, kad jį į dainininko kelią pasuko pats gyvenimas. Ir jis negali pamiršti tų keturių polių, kurie buvo lemiantys jo kely. Štai jie: Jonas Butėnas, Aleksandras Kučiūnas, Mefisto partija „Fauste“ ir Chicago Lyric opera. Kai paklausiau, kokius kompozitorius solistas labiausiai mėgsta, jis kukliai atsakė, kad visuomenė tai pamatys, skaitydama rečitalio programą... Solistui propagandos nereikia: jis savo koncertais ir pasirodymais įvairiose programose yra laimėjęs žmonių širdis ir yra visų muzikos mylėtojų žinomas bei įvertintas... Išlydint 1948 m. vieną išeivių transportą į tolimąją Australiją, Jono Vaznelio giminitis man į ausį pašnibždėjo, kad Jonas yra mokslo žmogus, kad jis, grįžęs į savo stovyklą, vėl užsidarys tarp knygų ir mes jo greit nebematysime... Miela, kad Jonas Vaznelis, išplėštas iš Lietuvos ir Dotnuvos Žemės ūkio akademijos, į rankas paėmė ne agronomijos ar kitų mokslo sričių knygas, bet gaidas. Išeivija susilaukė rimto dainos talento...“ □

Už vertingus patarimus, ruošiant šią publikaciją nuoširdžiausiai dėkoju Vytui Beleškai, Kreivėno-Žilevičiaus muzikologijos archyvo Čikagoje bendradarbiui bei Lituaniistikos tyrimo ir studijų centro vadovybei, atliekančiai milžinišką darbą saugant lietuvišką paveldą išeivijoje. Norintys daugiau sužinoti apie LTSC, gali apsilankyti jų interneto svetainėje: www.lithuanianresearch.org